

DEDIŠČINA ZA PRIHODNOST – KOZJANSKO 2000 (2001)

Pod tem milenističnim naslovom se skrivajo dokaj velike odločitve

Oddelka za etnologijo in kulturno antropologijo. Vsaj dela njegove pedagoške in študentske sestave.

Ime projekta z okroglo letnico na koncu naznanja tudi novo dobo za ljudi, ki živijo na zaščitenem

območju ob meji s Hrvaško

(Obsotelje). To si želimo in v to radi verjamemo.

Na povabilo Francija Zidarja, direktorja Kozjanskega regijskega parka, smo se namreč asistentka dr. Mirjam Mencej, mlada raziskovalca Boštjan Kravanja in Špela Pogorelec, (nekdanja) strokovna tajnica Oddelka Meta Kastelic in avtor tega teksta – pod vodstvom red. prof. dr. Božidarja Jezernika in z oporo doc. dr. Rajka Muršiča, lotili precej izvirnega projekta: evidentiranja tradicionalne kulture in ocenjevanja njenih turističnih potencialov v naravnih parkih Slovenije. Zadeva na prvi pogled resda ni videti nič posebnega, vendar se z drezanjem v njeno jedro vse bolj in bolj zapleta; in do preprostih znanstvenih enačb je ponavadi precej dolga pot. Januarja 2000 smo pogumno zakorakali po njej in bralcem Glasnika tokrat ponujamo delček projekta, ki ga skušamo sestaviti pod skupnim imenom *Dediščina za prihodnost*.

To, da je tradicionalna kultura v svojih gmotnih, družbenih in duhovnih dimenzijah lahko navdih in identitetna garancija narodne biti in gospodarstva, je na našem oddelku že dovolj utrjeno spoznanje. Veliko manj uspešni smo bili s

prepričevanjem naše okolice. *Dediščina za prihodnost* je dovolj povedna in široka sintagma, da tudi laike obvesti o primarnem poslanstvu etnologije v modernem svetu.

Za etnološko stroko so zaščiteni naravna območja, torej *narodni, regijski in krajinski parki*, zanimivi, ker je zaenkrat zaščitenih okoli 5–8 odstotkov slovenskega ozemlja, v načrtu naravovarstvenikov pa je, da bi zaščitili kar 25–30 odstotkov. Gre torej za veliko geografsko območje, ki bo pomemben soustvarjalec slovenskega javnega mnenja. Etnologija/antropologija naj bo zraven.

Aplikativna antropologija

Zaradi spremenjenega družbenega, gospodarskega, političnega in kulturnega položaja Slovenije v zadnjih desetih letih, ko je *ekonomičnost* postala alfa in omega končne smiselnosti slehernega kolektivnega in individualnega početja, je tudi etnologija deležna ponovnega premisleka o svojem predmetu, metodah in ciljih. Sodelavci in mentorji pri projektu *Dediščina za prihodnost* smo prepričani, da mora etnologija temeljito pretresti to novo družbeno paradigmo, potem lahko nekatere njene elemente sprejme, druge pa zavrne. Vsekakor moramo antropologi razmišljati o tej ekonomizaciji družbe, če hočemo slediti aktualnim družbenim procesom in jih sooblikovati. Seveda je tudi izbira tistih, ki se ukvarjajo s preteklostjo, povsem legitimna. Dobra znanost je široka znanost. Sodelavci pri projektu ugotavljamo, da je *trženje kulturne dediščine* iz eksotične ideje sredi socialističnega miru danes preraslo v eksistenčno nujo. Država se vedno bolj izmika polnemu financiranju kulturnih dejavnosti, pa naj so še tako velikega nacionalnega pomena. Tudi kultura postaja tržno blago: kot humanisti se bomo temu nekako vedno upirali, kot pragmatiki pa se bomo trenutku primerno odzvali in se prilagodili. Smo varuhi tradicije, zato si preprosto ne moremo zatiskati oči, s tem pa

se izneveriti klasičnemu predmetu našega raziskovanja (ljudstvo in ljudska kultura) ali ga prepustiti takim in drugačnim strokovnjakom za trženje. Pri tem ni dovolj, da dobrohotno mahamo z izjavami o vrednosti tega ali onega predmeta, kulturnega fenomena ali kraja. Ni dovolj, da prosimo za besedo, besedo si moramo vzeti. To tudi pomeni, da nekatera znanja, s katerimi nas drugi silijo na družbeno margino, vzamemo za svoja in z njimi sami dogradimo etnološko in antropološko doktrino. Sodobni *etnološki predmetnik* mora zato vključevati predmete iz upravljanja, oglaševanja, medijev in trženja. Če želimo nova znanja pripojiti kar se da pošteno do svojih znanstvenih prednikov, moramo začeti tam, kjer so oni: na terenu. Aplikativnost, kakor se zdaj izrisuje na Oddelku za etnologijo in kulturno antropologijo, obsega celoten znanstveni krog: od terenskega dela, analize in sinteze, do ponovne implementacije znanstvenih spoznanj na terenu.

Drugo neizpodbitno dejstvo, ki govori v prid upoštevanju tržne in upravljaljske aplikativnosti etnologije in kulturne antropologije, pa je to, da ni pošteno do naših študentk/studentov in diplomantk/diplomantov, da jih puščamo v svet brez osnovnega znanja o ekonomskih in političnih odnosih moči, s katerimi se bodo spoprijeli takoj, ko bodo zapustili naš oddelek. Odločitev o tem, kaj bodo v življenju počeli s svojim znanjem, je seveda njihova; mogoče bodo bohemi, akademiki, novinarji ali poslovneži (ali nič od tega), vendar nas njihova svobodnost izbire ne odvezuje, da bi jim predstavili kar največ življenjske realnosti oziroma tiste miselne principe, ki danes narekujejo civilizacijski tempo; za nazaj pa je luknjičast študijski kurikulum nesmiselno oziroma nemogoče popravljati. Po pogovorih z nekaterimi kolegi, ki zdaj opravljajo različne, bolj ali manj etnološke dejavnosti, lahko zatrdim, da smo na pravi poti, saj vsi pogrešajo prav taka praktična znanja, *veščine*, ki bi jih navdajale z občutkom, da se lahko

Priprave na teren. Fototeka Kozjanskega parka, foto Janez Rus

enakovredno pogajajo z različnimi projekt-nimi sodelavci, ne pa da jih drugi zapostavljajo kot filozofske sanjače. Ponavljam: pravica do izbire naj bo vselej na strani etičnega posameznika, antropologa ali antropologinje. Aktualna ekonomska racionalnost družbe spodbuja sodelovanje ali zavračanje.

In tretjič, etnologija se je do zdaj posredno strinjala z marginalizacijo, ko je omejevala vpis študentov, se vnaprej omejevala na določena delovna mesta ter zavračala gospodarske zakonitosti afirmacije in pomembnost načrtnih promocijskih

dejavnosti. Ekonomska in simbolna moč nista vsaka zase, temveč ena drugo pogojujeta. Antropologi morajo biti tudi projektanti, voditelji in sposobni preživeti na trgu delovne sile. To je jamstvo, da bo preživela tudi stroka in da bo lahko njeno jedro ohranilo akademsko neodvisnost.

Kozjansko 2000

V prvem letu aplikativnega projekta *Dediščina za prihodnost* na Kozjanskem smo razdelili terensko delo v tri skupine. Vsaka

je bila pod vodstvom enega ali dveh mentorjev na terenu šest dni. Seveda premalo, vendar je treba k temu dodati še individualne obiske mentorjev, ki so predhodno temeljito prevetrili svoja metodološka izhodišča, izbrali potencialne informatorje, izdelali približni urnik terenskega dela in podobno. Menim, da je bil tabor s sedežem v Podsredi, kjer je tudi domicil uprave Kozjanskega regijskega parka, odlično načrtovan. Kako so se potem znašli študentje, puščam v presojo bralcem in bralkam; sam sem prepričan, da so pokazali toliko ali več, kot smo od njih pričakovali, in da je na obzoru zelo dobra generacija terenskih delavcev; nekateri znajo dobro vrteti tudi pero in so uspešni pri združevanju podatkov v višje, sintetične kategorije.

Prvi podprojekt, *Vidiki družbenosti/družbenosti na Kozjanskem*, se je odvijal v štirih krajih na področju regijskega parka: v Podsredi, Pilštanju, na Bizeljskem in v Pišecah. V tednu dni, od 9. do 16. junija 2000, je skupina pod mentorstvom Petra Simoniča odkrivala krivce za to, da se nek dogodek sploh zgodi, kdo ga pripravlja, zakaj, za koga in kako se skozi turistične prireditve vzpostavljajo lokalne identitete. Zanimala so nas razmerja med posameznikom, družino, društvom in širšo skupnostjo, preučevali smo ritualne prakse in finančna ozadja prireditev, odzive in vplive množičnih medijev ... Poskusili smo sestaviti mrežo kulturnih interakcij.

Krajani Podsrede, Bizeljskega, Pilštanja in Pišec, krajev ob bodoči turistično naravnani *Via Historici*, so zelo ponosni na svoje kulturne dosežke, zato seveda želijo, da popišemo tamkajšnje dogajanje. Po drugi strani pa slutijo, da bi se dalo marsikatero prireditev narediti še bolje, zato želijo, da jim pomagamo s svojimi predlogi. Naše enotedensko terensko delo se je zato končalo z izdelavo predlogov za turistično/etnološko promocijo omenjenih krajev in s predstavitvijo rezultatov raziskave domačinom na gradu Pišecce.¹

Sicer pa je osrednji del pričujočega prispevka namenjen tej tematiki, zato več o tem v nadaljevanju. Naj najprej predstavim še delo drugih dveh skupin.

¹ Taka predstavitev se je pokazala kot pozitivna iz več razlogov: takojšnje preverjanje in dopolnjevanje na terenu zbranih podatkov, potrjevanje vrednosti domačih kulturnih dejavnosti, urjenje študentov in študentk etnologije in kulturne antropologije v argumentaciji in prezentaciji in podobno.

Tematiko druge raziskovalne skupine (16.–22. julij 2000) je mentorica, asistentka *dr. Mirjam Mencej* poimenovala *Duhovna kultura na Kozjanskem*. Mirjam je imela še posebno odgovorno in zanimivo nalogo, saj je ob slovenskih študentih etnologije in kulturne antropologije skrbela še za počutje in radovednost pedagoških delavcev (raziskovalcev) z Oddelka za etnologijo iz Skopja. V najavi terenskega dela je napisala: »Pri tem se bomo osredotočili zlasti na zbiranje prozne slovstvene folklorne (predvidoma zlasti povedk, morda pravljic, spominov, anekdot ?) in verovanj. Krajevno se bomo omejili zlasti na spodnji del parka, na obeh straneh Orlice (deloma Kozjansko, deloma Bizeljsko). Celotno območje je mogoče prevoziti približno v. uri in pol. Osrednja tema našega zanimanja bodo kraji, gradovi in druga mesta, ki imajo v življenju tamkajšnjih prebivalcev poseben pomen. Zanimalo nas bo izročilo, povezano s temi kraji, kako živijo v zavesti ljudi, na kakšen način zaznamujejo njihovo življenje, ravnanje, kakšen je odnos ljudi do teh krajev. Nekateri taki kraji oz. znamenitosti, o katerih tako izročilo predvidoma obstaja, so npr. *gradovi* (grad Podsreda, pišečki grad, bizeljski grad, domnevni grad nad Lisicjimi jamami), *trgi* (Stari trg; zlasti izročilo o njegovem propadu), *cerkve* (Svete gore, Sv. Vid), *mitrej* v Zgornji Pohanci, *soteska Močnik* (kjer domnevno straši) in eventualni drugi kraji (jame, kraji, kjer so zakopani zakladi, kjer je prišlo do nenavadne smrti, kjer straši, se dogajajo nenavadne stvari ipd.).«²

Tretja in zadnja skupina je na področju Kozjanskega regijskega parka raziskovala od 23. do 29. julija, tema njenega dela pa je bila *Nabožno stensko okrasje in romanja na Kozjanskem*. Mentor, mladi raziskovalec *Boštjan Kravanja*, je v najavi zapisal: »Leta 1996 in 1997 sem kot študent sodeloval na raziskovalnih delavnicah v Podsredni in okolici (1996) in na Pilštanju (1997). Na terenu smo dokumentirali in raziskovali stensko okrasje. Pri tem smo opazili, da nabožno stensko okrasje daleč prevladuje pred vsebino ostalega stenskega okrasja. Poleg nabožne motivike, pri kateri smo opazili večjo priljubljenost le nekaterih motivov (Da Vincijeva Zadnja večerja, Raffaelovi angelčki, Srca Jezusovega) in redkejšo prisotnost drugih, smo se spraševali tudi o načinu pridobitve nabožnega stenskega okrasja. Distribucija teh "plakatov", spominkov, podob in drugih cenjenih drobnih nabožnih okraskov se je vršila na romanjih, sejmi, v cerkvah in v trgovinah. Nakup takšnega okrasa je bil najbolj v navadi na romanjih in sicer

najpogosteje na Brezju. Druga takšna točka so bile bližnje Svete Gore ...

V tem kontekstu bomo na našem terenu poskušali ugotovljati, kako se je nabožno stensko okrasje vklopilo med naše informatorje, kakšno *vlogo* še lahko ima nabožno stensko okrasje poleg dekorativne, kaj lahko nabožni stenski okras posamezniku *pomeni* in slednjič, kakšne *preddispozicije mikroravni* lahko vplivajo na nabožno stensko okrasje. Orientirali se bomo predvsem na dialog, ki na takšen ali drugačen način poteka med informatorji in njihovim religioznim socialnim okoljem preko stenskega okrasja ... Pri romanjih bomo posebno pozornost posvečali iskanju pomenov romanj na Svete Gore pri posameznih informatorjih in podatkov o romanjih na Staro sveto goro s cerkvi o Marija sedem žalosti na nasprotnem bregu reke Bistrice pri Podsredni. Pri terenskem delu bo iskanje tovrstnih podatkov gotovo "trčilo" ob pomembno dejavnost tega območja – sejmarstvo. Ta, sicer integralen del posameznih romanj, bomo seveda morali upoštevati pri raziskavi v tistem delu, ki se navezuje na bogoslužno, oz. romarsko dejavnost ... «³

Terenskega dela se je lotila tudi *Marjetka Kastelic*, nekdanja strokovna tajnica oddelka, sicer profesorica biologije in gospodinjstva ter podiplomska študentka živilske tehnologije. Cilj njenega podprojekta z naslovom *Jabolko v prehrani* je bil

»obuditi in zbrati čim večje število receptov tradicionalnih jedi iz območja Kozjanskega, kar bo v pomoč predvsem gostincem, ki bodo znali jedi s Kozjanskega pripraviti in ponuditi gostu z vso svojo preprostostjo, okusnostjo in domačnostjo.

Z ekonomskega vidika je jabolko na trgu zares poceni, vendar se prav zaradi njegove hranilne vrednosti, svojstvenega okusa in širokih možnosti živilsko-tehnološke predelave, lahko zelo lepo vključuje v gostinstvo-turistično, kulinarčno ponudbo Kozjanskega. V veliki vni, da bi ljudske jedi čim bolj popularizirali v družbeni prehrani in gostinstvu, je treba iz širokega izbora izbrati tista, ki imajo večjo prehransko vrednost oziroma jih kombinirati tako, da ustrezajo sodobnim principom zdrave prehrane. Domača kuhinja Kozjanskega se mora bolj pospešeno vključevati v javno in družinsko prehrano, pa tudi v gostinstvo-turistično ponudbo tega območja. Vso to vsestransko uporabnost jabolka v prehrani bom predstavila v posebni knjižici receptov jedi. Naš cilj raziskave »kozjanskih jabolk« bo med drugim tudi to, da izboljšamo ponudbo na trgu, s tem da predlagamo skupno ime jabolčnih izdelkov in sooblikujemo karakteristično prepoznalno embalažo (bodisi iz stekla, papirja, lesa in drugih naravnih materialov) za vsak proizvod.«⁴

Skupno vrednost tritedenskega razisko-

Karta Kozjanskega regijskega parka in bližnje okolice. Vir: interna predstavljena zgoščenka parka, 1999

Predstavitel del v dvorani prednikov na gradu Pišec. Fototeka Kozjanskega parka, foto: Nina Jelenc

valnega tabora v Kozjanskem regijskem parku, ki vključuje bivanjske, prevozne in materialne stroške za trideset študentov ter honorarje treh mentorjev, smo ocenili na okoli 1.200.000 tolarjev. Ker so rezultati raziskave namenjeni bogatjenju parkovnega programa in pomenijo osnova za prijave uprave parka na različne domače in mednarodne razpise - ali drugače: ker rezultati etnološke raziskave *ustvarjajo dodano vrednost*, menim, da denarni vložek ni bil velik.

Vidiki družbenosti/družabnosti

Lanska raziskava vidikov družbenega/družabnega življenja na Kozjanskem je nastala po spoznanju, da moramo turistične potenciale v prvi vrsti iskati med ljudmi, na ravni kolektivne zavesti in vizije, na ravni *civilnodružbene mreže*. Projektno delo antropologije si mora postavljati tak okvir. Njeno izhodišče ni najprej država, ampak sorodstvo, družina in kultura regije. Že država je superstruktura, ki uvaja statistične in nove lastniške standarde. Za antropologe je država seštevka in kombinacija lokalnih specifik.

Družbenosti oziroma družabnosti, ki smo jih s kolegi študenti julija 2000 preučevali na Kozjanskem, smo našli na ravni turističnih, kulturnih, športnih in umetniških *društev*. Tam se skrivajo zametki turistično predelane lokalne identitete, sem predvideval, ko sem sestavljal izhodišča

terenskega dela. Enajst študentov, ki so sodelovali pri tej raziskavi (Janez Rus, Igor Žabjek, Živa Bobek, Katja Senčar, Helena Bastarda, Lidija Jularić, Špela Peršin, Nina Žargi, Nina Jelenc), sem usmerjal k razmišljanju o zgodovini in vsakokratni »proizvodnji«
kulturnih dobrin društev štirih izbranih krajev: *Pilštanja, Podsrede, Bizeljskega in Pišec*. V šestih dneh so tako nastali obsežni terenski zapiski, katerih prve povzetke objavljamo.

Konstruktivno razmerje, v katerem se znajdejo društveni/družbeni delavci teh krajev, je dvovrstno: tisto nasproti superstrukturam (Kozjanski regijski park, občine, država) in tisto nasproti lokalnim vsakdanjostim - domačinom (tudi brezbržnežem ali nosilcem drugačnih vizij rabe regionalnega oziroma lokalnega prostora in časa). Na družbeno realnost pa seveda vplivajo še naravne razmere, kar je na zaščitenih območjih še posebno izrazito, pravzaprav tako odločilno, da ustvarja številne konflikte.

Precej nam pove podatek, da večina društev že z imenom izraža svojo lokalnost (Športno društvo Pišec, Kulturno-umetniško društvo Pilštanj in podobno). Četudi lahko motive za svoj obstoj ali scenarije prireditev in urnikov vzamejo iz vzorcev superstruktur, so v svojem bistvu *partikularna*. Njihova ekskluzivnost in s tem tudi *konkurenčnost* je geografska, šele potem programska. Partikularnost pa je seveda slaba popotnica za turistične delavce, ljubitelje systemskega, globalnega, vzročnopolosedičnega principa meščanske

ekonomije.

Lokalne identitete so torej v primežu dveh tendenc: humanistične, ki zagovarja multikulturalnost (cenjenje lokalnih specifičnosti), in gospodarske, ki se razvija s pomočjo systemske, ekspanzionistične, vojaške (uniformne) logike. Šele ko sprejmemo te dileme, lahko začnemo kritično presojeti turistične potenciale izbrane regije. Poznati moramo skratka mikro in makro okolje izbranega družbenega okolja. Ljudje, ki s svojimi prizadevanji skrbijo za lokalno identiteto in družabništvo, so vedeli o teh vprašanih veliko povedati.

Pišece

Živa Bobek, Igor Žabjek

Od 9. do 15. 7. 2000 smo v Kozjanskem parku raziskovali oblike družbenosti. Skupino smo sestavljali Nina Žargi, Igor Žabjek in Živa Bobek, posvetili pa smo se območju Pišec. Obiskali smo predstavnike več društev in na ta način hoteli ugotoviti, kako se ljudje družijo v tem okviru, katere prireditve obstajajo in kaj se v kraju dogaja. Poleg tega smo poizvedovali tudi o krajevnem prazniku, za katerega smo ugotovili, da zaenkrat še ne obstaja, vendar pa si ga krajani želijo.

Pišece ležijo na južnem pobočju Orlice sredi bizeljsko-sremiške vinske ceste. Kraj ima okoli tisoč prebivalcev in raznoliko naravno in kulturno dediščino, ki bi jo lahko tržili. Dober primer je pišečki grad, ki je trenutno prazen, a nameravajo v prihodnosti v njem urediti *Akademijo za varstvo narave, razvoj podeželja in regionalni razvoj*. H gradu sodi tudi park z nekaterimi redkimi drevesnimi vrstami: najvišje drevo je več kot 50 metrov visoka sekvoja, v parku pa raste tudi ginko. Del kulturne dediščine je Pleteršnikova domačija, kjer prirejajo simpozije, kulturne prireditve in razstave. V njihovo ponudbo sodi tudi prodaja Pleteršnikovega vina in kozarcev. Na različnih področjih je dejavno tudi turistično društvo, ki skrbi za urejenost Pišec (tekmovanja za najlepši kraj, čistilne akcije ...), za pestro dogajanje in zabavo. Zanimive so Pišečke igre, ki so jih priredili leta 1995 in ki so temeljile na starih kmečkih igrah, kostonjev piknik in peka jajc na Jurjevo.

Ko so pripravljali *Pišečke igre*, so najprej

2 Iz najave terenskega dela za upravo Kozjanskega regijskega parka (8. 6. 2000).

3 Gl. op. 2

4 Meta Kastelic, Poročilo o projektu Jabolko v prehrani, Ljubljana; FF, 18. 1. 2001.

Razgovor z Antonijo Lipar, predsednico Zveze Borcev, Zgornje Podgorje. Fototeka Kozjanskega parka, foto: Igor Žabjek

raziskali igre, ki so jih v preteklosti poznali v Posavju. Tako so pripravili **kotoranje obročev** (kotaljenje obročev vinskega soda s palico), **pričkaje** (igra se ob »kožuhanju« in »furežu«, nekdo se nasloni na mizo, eden od ostalih pa ga udarja po zadnjici toliko časa, dokler ne ugane, kdo to počne) in **finoganje** (podobno hokeju, ko s palico udarjajo žogico in jo skušajo spraviti v luknjo sredi kroga, ki ga tvorijo igralci). Po igrah so priredili še **veselico**, ki se je je udeležilo več kot dvesto ljudi. Iger v naslednjih letih niso več prirejali, zlasti zaradi slabega dobička in tudi zaradi slabega vremena.

Jeseni je **kostanjev piknik**, na katerega udeleženci prinesejo nekaj kostanja in mošt. To bi lahko prerاسlo v večjo prireditev, če bi ljudje imeli čas. Peka jajc za **Jurjevo** je zaenkrat precej omejena na Pišce, obiskovalci s seboj prinesejo jajca in steklenico vina. Prireditev se odvija pred lovskim ali pred večnamenskim domom, obisk pa je vsako leto večji, zato bi tudi to lahko prerاسlo lokalne meje.

Vse to bi lahko postalo tradicionalno in prerاسlo v krajevni praznik, ki bi bil lahko povezan s **pišečko marelico** (avtohtona sorta), iz katere kuhajo tudi **žganje**. Turistično društvo sodeluje s šolo – tudi sicer smo opazili, da vsa društva v kraju sodelujejo in si pomagajo. K dogajanju veliko prispeva osnova šola Maksa Pleteršnika, ki je pripravila akcijo **Moder stol** – nekdo misli nate, in sodi v družino šol Unesca. Letos poleti so gostili umetniško šolo Pisanka iz Ukrajine in begunce iz zbirnih centrov po Sloveniji.

Pri delu v Pišecah smo opazili, da ima kraj velik turistični potencial, ki je povezan med drugim tudi s turističnimi vinskimi kmetijami, kjer uspeva avtohtona sorta **rumeni plavec**. Pri turističnih kmetijah se pojavlja problem, povezan s previsokimi sanitarnimi zahtevami, zaradi česar se jim ne splača preurejati kmetij. Podobno velja tudi za veselice, ki so preprosto predrage. Čeprav društva sodelujejo, pa smo opazili, da sicer med ljudmi vlada precejšnja nezainteresiranost in nemotiviranost. Naši informatorji so to povezali s pojavom televizije in kmetijske mehanizacije, saj so se s tem ljudje začeli zapirati v družinski krog, pa tudi z odseljivanjem mladih v večje kraje zaradi službe.

Pišecani si najbolj želijo **krajevni praznik**, ki bi predstavljal njihov kraj in ki bi privabil čim več obiskovalcev. Pri tem si nekateri želijo, da bi bil ta praznik povezan s kakšno značilno pišečko dejavnostjo, saj ne želijo ponavljati za ostalimi. Nekateri informatorji so izrazili mnenje, da se jim zdi za pripravo praznika najbolj primeren čas v letu neke spomladi ali poleti. Večina meni, da bi moral biti krajevni praznik zabaven, brez proslav ter slovesnosti, moral pa bi vključevati razne srečolove ter darilca, ki bi obiskovalce tudi po prireditvi spominjala na Pišce.

Meniva, da so predlogi in ideje informatorjev dobri, najboljša pa se nama zdi zamisel, ki vključuje pišečke igre, ki se nadaljujejo z veselico. V »zabavni del« del prireditve bi lahko vključili srečelov, ki bi bil sicer morda izven konteksta, vendar se

nama zdi, da bi lahko pritegnil veliko ljudi. Z degustacijo bi lahko predstavili marelično žganje in tipična vina (rumeni plavec). Primeren čas za krajevni praznik se nama zdi konec junija, predvsem zato, ker takrat zori pišečka marelica. Del hrane (pecivo) bi lahko kot za večino ostalih prireditev pripravil **aktiv kmečkih žena**, ki vse to naredi prostovoljno. Bolj problematična je organizacija veselice, že zato, ker so ansambli dragi in ker za vsako najmanjšo stvar zahtevajo dovoljenja in profesionalce (varnostniki, pripravljalci hrane, natakariji ...).

Pripravila sva še letni koledar prireditev v Pišecah:

- 8. 2. – kulturni praznik
- pust – rajanje v šoli, sprevod po vasi in izbor najlepše maske
- marec – odprt turnir v namiznem tenisu
- 25. 3. – šolski glasbeni festival
- 23. 4. – Jurjevo, pečejo jajca
- 1. 5. – postavitve mlaja
- konec junija – dan odprtih vrat šole
- junij ali julij – nočni turnir v nogometu
- konec avgusta – turnir v nogometu (starejši proti mlajšim)
- 5. 9. – Pleteršnikov šolski dan
- 29. 9. – Miholovo
- jesen – kostanjev piknik
- 1. 11. – komemoracija
- 11. 11. – martinovanje
- 2. 12. – obletnica pevskega zbora
- 3. 12. – Pleteršnikov in Prešernov rojstni dan
- 23. in 24. 12. – božično-novoletna prireditev v šoli

Med letom je tudi precej cerkvenih praznikov.

Za konec bi se rada zahvalila vsem informatorjem, ker so bili zelo prijazni in gostoljubni ter pripravljani sodelovati.

Prireditveno življenje na Pilštanju

Špela Peršin, Janez Rus

V sestavku bova skušala predstaviti del tistega, kar so nama v tednu delavnice o prireditvenem dogajanju na Pilštanju in v njegovi neposredni okolici odkrili prijazni domačini. Nekateri od njih so ali so bili glavni pobudniki, organizatorji in akterji ne le prireditev, ki so naju najbolj zanimala, ampak tudi družbenega/društvenega življenja nasploh. Tudi ostalih sogovornikov se je to življenje nekako dotikalo. Poleg informacij, na podlagi katerih sva lahko sestavila letni koledar in opis prireditev na Pilštanju in v *Lesičnem*, sva z njihov

pomočjo in pregledom literature ter virov dobila vpogled v širši kontekst nastajanja prireditev: v njihovo zgodovinsko, družbeno, društveno, ideološko, organizacijsko, finančno, marketinško in še kakšno ozadje, ki se je spreminjalo glede na vsakokratne socialne, politične in ekonomske razmere. Skozi analize teh ozadij sva skušala razumeti sedanjo situacijo. Zanimalo naju je, kako se neka prireditev zgodi in na kakšnih osnovah; kdo so pobudniki, scenaristi, akterji, obiskovalci; kakšna je finančna struktura prireditev in kako se tržijo; kako je z drugimi turističnimi zanimivostmi pilštanjske okolice in kako se le-te vklaplajo v širši prostor Kozjanskega. Najini glavni viri so bili ustni, razen binškoštovanja v juniju 2000, ki ga je obiskal Janez, pa si prireditev nisva sama ogledala. Zato so opisi podani predvsem skozi zorni kot najinih sogovornikov (pri čemer pa sva skušala ohraniti »oddaljeni pogled«); poglede drugih skupin (npr. obiskovalcev, podjetnikov, turistov, ipd.) bo odkrila nadaljnja raziskava. Najini zaključki so torej lahko le delni; strnila sva jih v glavne značilnosti in zakonitosti, za katere sva spoznala, da uravnavajo prireditveno življenje na Pilštanju.

Vsem, ki so nama na Pilštanju, v Lesičnem, Kozjem in na Gubnem gostoljubno odpirali vrata, se zahvaljujemo, za strokovno in drugo pomoč ter odlično vodeno delavnico pa sva hvaležna mentorju in Kozjanskemu regijskemu parku.

Pilštanj je trg v severnem delu Kozjanskega regijskega parka. Leži na majhnem pomolu nad dolino rečice Bistrice oziroma vzhodno

od ceste, ki povezuje kraja Kozje in Lesično. Nastal je v zgodnjem srednjem veku kot strateška postojanka v boju proti Turkom, o trških pravicah pa priča *pranger* – sramotilni steber – na zahodni strani trga. V 19. stoletju je tu delovala pomembna *kamnoseška delavnica*, katere delo je še vidno na lepo izklesanih portalih trških hiš (CŠOD 1999, 8. 1, 8. 2). V drugi polovici 19. stoletja je na Pilštanju in v Podsredi začelo cveteti *lončarstvo*, ki pa je zamrlo po drugi svetovni vojni (Sok 1991, 92). Pred 19. stoletjem je skozi trg peljala *furmanska pot*; ko so cesto prestavili v dolino, je promet začel počasi upadati. Kljub temu je Pilštanj še do druge svetovne vojne ostal cvetoč obrtniški kraj z vsemi pomembnejšimi institucijami (občina, šola, policija, hranilnica, cerkev, gostilne, obrtniki, sejmi) in z bogatim duhovnim in socialnim življenjem. Le-to še ni bilo institucionalizirano v raznih društvih (razen gasilskega, ki je prirejalo veselice), ampak je bilo bolj vpeto v vsakdanje življenje skupnosti. Potekalo je ob družajnih in petju v cerkvi, ob delovnih, letnih šegah in šegah življenjskega cikla, na sejmih in v gostilnah, ob medsebojnem obiskovanju. Spremenjene družbene in gospodarske razmere po drugi svetovni vojni pa so povzročile, da je kraj v desetletjih po njej začel postopoma izgubljati svoj prejšnji pomen. Obrt je začela propadati, šege, nekoč vezane na delo, letne in življenjske cikle, so v industrijski družbi izgubile svoj smisel in začele počasi izginjati, prav tako tudi *sejmi*, ki so nekoč kraju dajali poseben pečat. Vse institucije razen cerkve so se

preselile v nižja in lažje dostopna kraja Lesično in Kozje. Število prebivalcev je začelo izrazito upadati – leta 1910 jih je bilo 340, zdaj pa v kraju živi le še okrog dvajset ljudi. Kljub temu je bilo v desetletjih od konca druge svetovne vojne do konca osemdesetih let 20. stoletja kulturno dogajanje dokaj živo. Temeljilo je predvsem na prostovoljnem delu in navdušencih, pobudniki in vodje pa so bili večinoma izobraženci. Takoj po vojni so ustanovili *kulturno društvo*; dejavni so bili zbori in dramske skupine, v sedemdesetih letih so pripravili igro o kmečkih uporih, v osemdesetih pa vzpodbudili širše zasnovane *Kozjanske kulturne dneve* (z nastopi domačih in celjskih gledališč, zborov s Kozjanskega in iz Rogaške Slatine, s slikarskimi razstavami ter pogovori o folklori, likovno umetnost in drami); organizacija je bila osem let prostovoljno delo posameznikov s Pilštanja in iz Lesičnega, nato pa je prešla pod okrilje bivše občine *Šmarje pri Jelšah*.

Tako je okrog leta 1990 na področju prirejanja prireditev zavlada praznina. Nekateri zagnani in kraju zavezani posamezniki, večinoma domačini, ki pa danes ne živijo več tu, se s tem niso sprijaznili »ker so nam to vzeli cugrund, nam nekaj ni dalo mira, smo gruntali, kaj še organizirati«. Znotraj kulturnega društva so začeli z ubujanjem »starih« šeg – tistih, ki se jih spominjajo iz svojega otroštva pred drugo svetovno vojno ali nekaj let po njej in ki so nato polagoma zamrle. Z uvedbo novega političnega sistema in nenadne samostojnosti se je proces oživljanja tradicij iz časa pred drugo svetovno vojno začel odvijati tudi drugje po Sloveniji. Na Pilštanju so revitalizirali predvsem *letne in delovne šege*. Pri tem so si zadali nalogo, da ne posodobijo običaja, ampak ga prikažejo tako, kot so ga v otroštvu sami doživeli. Od leta 1992 do danes so tako organizirali devet *binškoštovanj* in obudili vsakoletne *Miholove sejme*. Zaradi širine dejavnosti so leta 1997 ustanovili še *turistično društvo*. Nekateri prireditve so uvedli tudi na novo: so pobudniki prireditve *Prangeriada*, ki od leta 1998 poteka po različnih slovenskih mestih in trgih s prangerjem – sramotilnim stebrom, in za katero imajo pripravljeno ekipo nastopajočih v srednjeveških kostumih. V dvorani v Lesičnem organizirajo srečanje ljudskih pevcev in godcev *Pod cvetočo drnulo*.⁵ Ob naštetih večjih prireditvah organizirajo tudi manjše: okroglo mizo za kulturni praznik osmega februarja, kjer potekajo pogovori z znanimi literati (Virštanj), ročno postavljanje mlaja pred gasilskim domom v Lesičnem na

Špela v razgovoru z Dragico Regvat. Fototeka Kozjanskega parka, foto: Janez Rus

predvečer prvega maja ter bialno slikarsko kolonijo likovnih pedagogov.

Letni koledar prireditev bi bil torej nekako takšen:

- februar: okrogla miza ob kulturnem prazniku,
- april/maj: ročno postavljanje mlaja, ki so ga združili z odprtjem razstave likovnih del slikarske kolonije likovnih pedagogov, vsako drugo leto,
- junij: binkoštovanje - pastirski praznik na binkoštno nedeljo (glavna prireditev na Pilštanju),⁶
- september: na dan farnega zavetnika sv. Mihaela, 29. septembra, živinskokramarski Miholov sejem na Pilštanju,
- december: na predbožično soboto srečanje ljudskih pevcev in godcev Pod cvetočo drnulo (v dvorani gasilskega doma v Lesičnem, ki je hkrati tudi kulturna dvorana) Prebivalci sodelujejo na prangeriadah in z isto ekipo, v kateri so večinoma člani kulturnega in turističnega društva, tudi na drugih prireditvah po Sloveniji.

Poleg organizacije prireditev člani društev za turistične ogled urejajo *razgledne poti* (gozdna učna pot Pilštanj-Pašnica-Log-Lesično-Pilštanj in dostop k skalnemu osamelcu *Ajdovska žena*) in oznake zanje, organizirajo vodenje *turističnega ogleda* Pilštanja in skrbijo za *oglasno tablo* na trgu, ki opozarja na dogodke. Pilštanj kot historično jedro in izhodišče za izlete poleg drugih zanimivosti Kozjanskega (grad Podsreda, ogled brusilnice v Kozjem) svojim gostom priporočajo tudi v motelu v Kozjem. Delavci tega motela razmišljajo o oznakah kolesarskih poti, o povezavi z Atomskimi toplicami (zdaj Terme Olimja), povezujejo pa se že s Kozjanskim regijskim parkom.

V pripravi je projekt izgradnje *Centra šolskih in obšolskih dejavnosti*, ki naj bi se glede na dolgo tradicijo šolstva vzpostavil v opuščeni pilštanjski šoli;⁷ projekt je v zadnjem času iz različnih vzrokov nekoliko zamrl, želja po njem pa še obstaja; v kraj, ki je danes poln praznih hiš, bi prinesel življenje in ga obenem tudi odprl navzven. Pri tem sta se pilštanjski društvi povezali z Ministrstvom za šolstvo in s Kozjanskim regijskim parkom.

Prireditve, ki jih organizirajo Pilštanjčani, imajo namen oživljati in vzpodbujati kulturno, družabno življenje na Pilštanju in v nižje ležečem Lesičnem. Namenjene so različnim ciljnim skupinam. Okrogla miza ob kulturnem prazniku, na katero povabijo pesnika ali pisatelja, privabi člane različnih društev, občinske delavce, dobrodošli pa so tudi ostali obiskovalci. Postavljanje mlaja na

Helena Bastarda z Najgerjem, Repnice pri Najgerju, 13.7.2000

predvečer prvega maja je manjša prireditev. Organizatorji razmišljajo, da bi se dalo iz tega še kaj narediti in da mogoče premalo opozarjajo nanjo. Na *binkoštovanje* prihajajo obiskovalci s Kozjanskega in iz širše okolice. Vabijo jih s plakati, prek časopisov, radia in televizije, ki prireditev tudi snema. Za prangeriada obstaja veliko zanimanje tako doma, vabijo jih na gostovanja po vsej Sloveniji, kot v tujini (Bavarska).

Ker so se z željo po obuditvi kulturnega dogajanja usmerili predvsem v obujanje starih šeg, ostajajo prireditve iz leta v leto enake. Obiskovalec si jih nekajkrat ogleda, nato pa zanj niso več zanimive. Zato jim dodajajo tudi nove vsebine. Binkoštovanju so tako dodali nočni binkoštni pohod. Miholov sejem vsako leto popestrijo z novimi vsebinami, pri čemer pa pazijo, da so le-te tradicionalne⁸. Vendar se kljub temu pojavljajo težave; za Miholov sejem pravijo, da se najbrž več ne spleča; leta 1999 ga zato niso pripravili. Kulturno in turistično društvo na Pilštanju in v Lesičnem financira občina Kozje, vendar so sredstva majhna, zato si največkrat pomagajo s sponzorji iz okolice (delovne organizacije ali zasebniki), ki jih pridobivajo predvsem prek mreže osebnih stikov, kar pa zadošča le za minimalno pokritje stroškov.

Želja po obujanju tradicionalnih šeg z začetka devetdesetih let 20. stoletja, ki je imela opraviti z nastankom nove države, se je ob izteku stoletja soočila z novo, bolj globalno ali vsaj evropsko težnjo po poudarjanju regionalnih specifik, ki pa se

morajo za lastno preživetje uspešno tržiti. Prav tega se organizatorji zavedajo; ker je organizacija prireditev njihova ljubiteljska, prostočasna dejavnost, ugotavljajo, da imajo vsi toliko dela in nimajo časa tržiti, tudi tisti, ki bi znali. Razmišljajo o profesionalizaciji trženja dosedanjih prireditev in tudi širše: poudarjajo pomen dviga kvalitete življenja na območju Kozjanskega, turističnega razvoja območja ter zmanjšanja odseljevanja - torej splošnega razvoja območja.

Organizacijo prireditev na Pilštanju torej označujejo naslednji dejavniki:

- vzpodbuda za delovanje je od začetka devetdesetih let predvsem *emotivna navezanost* na nekoč cvetoč, danes pa dokaj izumrl kraj, kar je skupaj z družbenopolitičnimi razmerami in ideologijo na začetku devetdesetih let prineslo usmeritev v revitalizacijo tradicionalnih šeg (šeg, ki so dokončno izumrle na prehodu v sedemdeseta leta 20. stoletja, a so bile pred drugo svetovno vojno žive);
- delovanje je največkrat povezano z *neprofesionalnimi organizacijami*, tj. društvi, ki se s tem ukvarjajo ljubiteljsko, oz. s posamezniki, ki dogodke uvajajo in jih ob pomoči ostalih članov društev tudi udeležijo; pri tem se pojavlja pomanjkanje časa in posledično denarja, prireditve pa lahko dosežejo le določeno, ljubiteljsko raven (npr. slabo ozvočenje na lanskem binkoštovanju);
- pobudniki glavnega dogajanja so bili tako pred drugo svetovno vojno kot po

njej večinoma *izobraženci*; nove paradigme, ki poudarjajo pomen *regij*, kot je Kozjansko, in njihovo *ekonomičnost*, mimo ustvarjalcev prireditvenega življenja na Pilštanju niso šle neopažene; zavedajo se pomanjkljivosti ljubiteljskega delovanja in že razmišljajo o profesionalizaciji, kar ne pomeni le zaposliti enega ali dva strokovnjaka za trženje, ampak vključevanje partnerjev, ki kulturo dojemajo kot priložnost za poslovni uspeh, kot tržno možnost ali pa kot dopolnilo k drugim pridobitnim dejavnostim, npr. turizmu (zаметki takega razmišljanja se na Kozjanskem že kažejo, tako razmišljajo npr. v motelu v Kozjem, vendar pa niso pogosti); ob pomembnejših projektih, kot je npr. izgradnja Centra šolskih in obšolskih dejavnosti, se povežejo z *nadstrukturami*, kot sta Kozjanski regijski park in Ministrstvo za šolstvo in šport.

Družabno življenje na Bizeljskem

Lidija Jularič

Družabno življenje na območju Bizeljskega sva raziskovali Helena Bastarda in Lidija Jularič. V petih dneh, kolikor smo jih imeli na voljo, sva obiskali deset informatorjev in opravili skupaj 44 ur raziskovalnega dela. Vsakdo izmed informatorjev je imel svoj pogled na ta kraj in njegovo družabno življenje, ki ga je izoblikoval osebni življenjski stil.

Društva

V družabnem življenju imajo ključno mesto različna društva, katerih člani so največkrat isti posamezniki, le-ti pa so tudi največkrat organizatorji različnih prireditev. Vsi informatorji so bili vključeni vsaj v eno društvo na tistem območju, pri čemer je poudarek na »vsaj«, saj se je izkazalo, da so posamezniki člani več društev hkrati.

Društvo, ki je na Bizeljskem med najpomembnejšimi, je zagotovo *Turistično društvo Bizeljsko*, še posebno pa njegova sekcija za ohranitev naravne in kulturne dediščine, ki je popisala kulturno dediščino, to je 13 vasi – več kot 300 objektov (izbor iz Zavoda za spomeniško varstvo Novega mesta), kar je tudi predstavila na Razstavi naravne in kulturne dediščine Bizeljskega (ta se je septembra preselila tudi v Ljubljano, in sicer v Mestni muzej).

Turistično društvo Bizeljsko sodeluje pri različnih prireditvah, kot je prireditev

Čebelarjev kvip-kvip. Ime je prireditev dobila po vrsti ptičev čebelarjev, ki gnezdiijo na tem območju in se oglašajo kvip-kvip. Letos (organizirana drugič), sodeč po odzivu, ni bila posebno uspešna.⁹

Druga prireditev, pri kateri so »imeli prste vmes«, je bil *Praznik bizeljskih vin*, ki pa zadnje leto ni bila organizirana zaradi lokalnih nesoglasij.

Naslednje društvo je *Vinogradniško društvo Bizeljsko*, ki ima zelo pomembno vlogo, saj je vinogradništvo na tem območju glavna gospodarska dejavnost. Ustanovljeno je bilo leta 1987. Med drugim je organiziralo tudi omenjeni Praznik bizeljskih vin. Pri tem so bila narejena tudi vabila, tako da so se praznika lahko udeležili tudi mnogi iz najrazličnejših krajev, potem pa obiskali tamkajšnje vinske kleti.

Pri prireditvah je skoraj nepogrešljivo tudi *Društvo kmetič Bizeljsko*, ki sestavlja skupaj z drugimi dvanajstimi društvi Društvo kmetič Brežice. Njegovo glavno poslanstvo je izobraževanje in druženje, kar pomeni, da prireja predavanja o predelavi vrtnin, kuharske tečaje itd. Tečaje delno plačajo članice same, nekaj pa prispeva društvo in občina. Poleg vsega je nepogrešljivo njihovo sodelovanje pri prireditvah s peko potic, tort, kruha ... kar je brezplačno (to pa pogosto predstavlja oviro). Bile so vključene tudi v *Društvo za boj proti raku*, ki je imelo več kot sto članic in je omogočilo pregled prsi.

Ostala delujoča društva, v katera so bili vključeni tudi nekateri informatorji, a o njih ni bilo veliko podatkov, so še *Lovsko društvo*, *Društvo prijateljev mladine*, *Športno društvo in Društvo upokojencev*.

Skupina, ki uradno ni registrirana kot društvo, je pa zato zelo dejavna pri organizaciji različnih prireditev, je *OŠ Bizeljsko*.

Koledar prireditev

Prireditve, ki imajo zelo pomembno vlogo pri razvoju turizma, so tudi na Bizeljskem povezane s praznovanjem posvetnih in cerkvenih praznikov. Tukaj so našteje prireditve, ki se odvijajo na Bizeljskem in so se jih informatorji spomnili (bodisi da so sodelovali pri njihovi organizaciji, bodisi so se jim zdele najbolj vidne – pomembne):

- 23. april, *jurjevanje*: praznujejo ga otroci v okviru šole (interne narave), organizira pa ga tudi Turistično društvo Bizeljsko;
- 1. maj, *kresovanje*: zasledimo lahko manjše krese – otroci imajo svojega, prav tako starejši (najmanj 15 kresov), hodi se od enega do drugega; obstaja tudi tekmovalnost med vasmi, kateri kres je največji in najlepši;

17. junij, *čebelarjev kvip-kvip*: to leto se je prireditev odvijala na igrišču OŠ Bizeljsko; je novejša, letos je bila prirejena drugič. Zbrali so se najboljši pevci iz celotne občine Brežice (zmagovalci) pod imenom Pojoči vrtljak, ki se predstavijo enkrat na leto, gostujejo pa v Čatežu in Brežicah. Sodelovalce so tudi okoliške šole. Idejo so dobili v tujini, in sicer je idejna avtorica Vesna Zakonjšek iz uprave Kozjanskega regionalnega parka, scenarij je napisala Vida Najger, ravnateljica OŠ Bizeljsko, program pa je vodila in povezovala Doroteja Lipej, predsednica Turističnega društva Bizeljsko. Udeležba je bila letos manjša kot lani, čemur je delni vzrok tudi letno srečanje Društva upokojencev, sicer pa ni bilo niti pravega odziva s strani društev, narejeno pa je bilo tudi premalo reklame.

11. november, *martinovanje*: ko se mošt spremeni v vino; organiziranje veselice,

5 *Drnula oz. drnuljek*, sad dreva, je oznaka za Pilštančane, ki je izgubila prvotno negativno konotacijo zmerljivke za Pilštančane kot »revne ljudi« (ker so ta sadež uporabljali v prehrani) in se transformirala v simbol lokalne identitete; nekaj družin iz tega sadu izdeluje žganje drnulove, ki zaenkrat še nima celostno oblikovane embalaže niti ni vključeno v skupno blagovno znamko Kozjanskega, vendar pa bi bilo to vsekakor dobrodošlo, kot tudi zaščita blagovne znamke.

6 Sestavljeno je iz naslednjih vsebin: *kečanje* – igra z žogo iz drenove korenine in palicami, ki se odvija na travniku, umivanje z roso, razglasitev prvega (*kenik*) in zadnjega (*lukna*) pastirja na paši, ocenjevanje najlepše krave, petje *jutranjice*, *trjančenje* – na binškošti naj bi se izražala ljudska vera v posebno moč posvečenih zvonov (Kuret 1989 I, 330), *šecanje* – ocenjevanje višine in dolžine krave na oko, bližanje obroče in *dojenje* – tekmovalje v molži krav.

7 Prva omemba šolstva na Pilštanju sega v leto 1467. Nato za obdobje dobrih tristo let dokumentov ni, kar gre verjetno pripisati dejstvu, da so v obdobju protireformacije slovenske šole ukinjali in jih ponovno uvedli šele s terezijanskimi reformami. Šola se spet omenja 1782, ko je Jožef II. ukazal začeti z gradnjo. Zavlekla se je do leta 1802, od takrat pa je pouk potekal kontinuirano. Sprva v cerkvenikovi hiši, leta 1824 pa so zgradili poslopje, ki je služilo za šolske namene vse do leta 1964 in stoji še danes. Za oddaljene učence so leta 1949 zgradili tudi internat, ki je deloval dobrih deset let. Ko so leta 1964 v Lesičnem zgradili novo šolsko poslopje, se je šola s Pilštanja morala umakniti. (Lipnik 1996, 5, 9, 10, 21). Leta 1997 so v sklopu Miholovega sejma praznovali 430-letnico šolstva; takrat se je tudi porodila ideja o CŠOD.

8 Tako so do zdaj uprizorili *kibicanje* – barantanje za ceno živine, obdelovanje vinograda na ročni način ter prikazali tradicionalne obrtne dejavnosti. 9 V letu 2001 prireditve ne načrtujejo. V dogovoru med upravo parka in krajanji so slednji prišli do sklepa, da prireditev doživljajo kot tujek.

na katerih sodeluje celotna krajevna skupnost. Včasih vsaka hiša povabi sorodnike in prijatelje, ki so jim recimo pomagali pri trgatvi, na gosko ali pa na raco. Teden ali pa dva pred in po Martinu se zbirajo ljudje iz drugih krajev. Ogromno ljudi prihaja na martinovanje zaradi vina. Sicer pa poteka redno, zbere se skupina "krstitelj" vina, imajo tudi komplet oblačil za t. i. duhovnika, ministrante itd. Obred so prevzeli od Križevcev. »Krst« vina je že prava dramska igra, ki se dogaja po določenem scenariju: duhovnik se mora naučiti besedilo, ki je napisano v cerkvenem duhu, le da vsebuje šaljive izreke. »Krst« se zaključí s t. i. martinovo veselico.

junij ali julij, **nočni turnir v malem nogometu**: (odvija se na igrišču OŠ Bizeljsko) prirejajo ga člani Športnega društva. To so krajevni turnirji manjšega obsega, ki so popestrjeni z glasbo, s hrano in pijačo. Vse priskrbijo člani sami. Turnir si ogleda veliko ljudi iz vse Slovenije.

Ostale prireditve, ki sicer ne sodijo v koledar prireditev, so pa del bizeljskega družabnega dogajanja:

- veselice ob otvoritvi razstav, kot je to bila Razstava naravne in kulturne dediščine,
- veselice lokalnega značaja (ki jih organizirajo različna društva in ponavadi potekajo na dvorišču gostilne Šekoranja),
- veselice in praznovanja v okviru OŠ Bizeljsko (ki se ponavadi odvijajo v telovadnici ali igrišču šole - čez vse leto).

Pri tem je vredno omeniti tudi praznik bizeljskih vin, ki je potekla v prostorih Zadrúžnega doma. Bistvo tega praznika je bilo ocenjevanje vin, podeljene so bile tudi nagrade, včasih je trajal tudi po tri dni. Krožil je po treh različnih krajih, Čatežu, Kostanjevici in Bizeljskem. Zadnja leta je potekal le na Bizeljskem, zaradi česar naj bi postal tudi manj zanimiv. Vina je ocenjevala komisija strokovnjakov iz Maribora, Ljubljane ... Praznik se je zaključil z veselico. Vsako leto je izšla tudi knjižica, v kateri so bili objavljeni rezultati ocenjevanja. Ta praznik je bil zadnjič prirejen leta 1999.

Že razvita turistična ponudba

Turistično-gostinska ponudba

Zgibanka z naslovom Bizeljsko, ki jo je leta 1998 izdalo Turistično društvo Bizeljsko, vsebuje turistično-gostinsko ponudbo, h kateri prispevajo večinoma lastniki vinskih

Nadaljevanje etno-piknika, Pilštanj, 13.7.2000

kleti in repnic:

- vinska klet Pinterič,
- gostilna Šekoranja,
- okrepčevalnica in klet "Prinela",
- vinogradniško-vinarska kmetija Kovačič "Blaževa gorca",
- turistična kmetija Balon "Bela gorca",
- etnografska zbirka Sušnik Marije,
- vinogradništvo "Grabem" J. M. Šekoranja,
- domačija Jožice in Martina Najger,
- domačija Požar,
- klet penin Istenič,
- gostilna Kocjan,
- vinska klet "Nujec",
- vinska klet Antona Balona,
- domačija Pristoljč-Gregl,
- vinska klet "Pr Mrazi",
- izletniška kmetija "Vinski hram Berkovič".

Znamenitosti

Znamenitosti Bizeljskega, poleg prej naštetih vinskih kleti in repnic ter etnografske zbirke, ki so jih poznali informatorji in katere naj bi po njihovem bile vredne, da jih vključijo v turistično ponudbo, so še:

- **kopališče** ob Sotli v Gregovcih, imenovano tudi Rio Grande ponuja poleg plaže in kopanja tudi urejeno gostinsko ponudbo, nogometno igrišče in igrišče za odbojko. Tam se zbira predvsem mladina, tudi s Hrvaške. Ob vikendih so razne prireditve, na tem mestu so organizirani tudi sindikalni izleti, potekajo športni izleti in pikniki.
- **najdebelejši hrast** v Sloveniji: tu naj bi

bile organizirane veselice (avgusta), ki se jih udeleži okoliško prebivalstvo, pa tudi obiskovalci s Hrvaške.

Kelharjev ribnik, ki je precej obiskan. Sem hodijo družine, ki si same ulovijo ribe in si jih tudi spečejo na žaru. Lastnik je vključen v lovsko društvo, zato tja hodijo tudi "jagri". Tudi sindikat organizira piknike. RIBE, ki so tu na izbiro, so: postrv, krap, amur, linj, klen in tolstolobik. Pri tem se pojavlja problem kraje.

- **Bizeljski grad** (trenutno v adaptaciji)
- **»Lusthaus«** (ki je lepa razgledna točka med vinogradi)

Potencialna turistična ponudba

Za možnost, sicer v povojih, se je izkazal **verski turizem**, saj je na Bizeljskem v letih 1821-1825 služboval Anton M. Slomšek, ki je tam spesnil tudi znamenito pesem En hribček bom kupil, bom trte sadil ...

Branka Kovačič je že organizirala **Slomškovo pot** (23. 10. 1999). Šlo je za pešpot, ki se je začela pri cerkvi svetega Lovrenca in končala v Olimju (pot je bila dolga 35 kilometrov). Ob poti so postavili tudi znake, da se ne bi kdo izgubil. Med potjo so bile postojanke, kjer so se popotniki lahko okrepčali. Imeli so tudi vodiča, ki je vozil pred njimi, v sredini je bila zdravstvena služba, zadnji avto pa je nadzoroval. Na sredi poti jih je čakal avtobus, ki je starejše, ki jim je bila pot preveč naporna, odpeljal na cilj v Olimje, kjer je bila zaključna maša in slavnostni govor župnika. Pohoda se je udeležilo 400 ljudi; povabili so planince, tabornike,

prebivalstvo celotne občine in sosednjih krajev, tudi s Hrvaške. Ponovili naj bi ga leta 2000.

Pripravljenost na turiste

Pripravljenost na razvoj turizma se vidi med drugim tudi po *kažipotih* in znakih na cestah, ki usmerjajo po turistični ponudbi. Ena izmed najbolj vidnih in pomembnih oznak je gotovo znak vinske ceste, ki označuje bizeljsko-sremiški okoliš in povezuje bizeljsko vinorodno območje s sosednjimi vinorodnimi kraji, kot so Pišce in Sromlje, ter pokrajino od Sremiča do Sevnice.

Zemljevid turistične ponudbe je postavljen na steni neke stavbe (blizu gostilne Šekoranja, kjer bi lahko rekli, da je središče dogajanja in neredko se tam srečujejo razni politiki).

Etnografsko zbirko, repnice in vinske kleti označujejo *table*.

Informatorji so posebej poudarili, da kraju manjka *turistični informativni center*. Najbližji se nahaja v Čatežu, s katerim pa niso vzpostavili primerne komunikacije. Ta bi jim sicer omogočila sodelovanje na področju turizma (turisti, ki bi bili na oddihu v Čatežu, bi lahko obiskali tudi Bizeljsko in njegovo turistično ponudbo).

Turizem - promocija, ovire, rešitve

Za promocijo kraja je bilo kar nekaj narejenega. Člani turističnega društva Bizeljsko, na primer, so se *udeležili sejma Alpe-Adria* in za to priložnost pripravili prospekte. Sicer pa ob raznih prireditvah naredijo letake in vabila. Pomembno vlogo pri promociji imajo tudi tisti Bizeljčani, ki delajo drugje po Sloveniji in s pripovedovanjem o svojem rodnem kraju potrjujejo rek Dober glas seže v deveto vas, kot se je izrazila ena od informatork.

Skoraj vsem informatorjem sta se zdeli največji oviri pri razvijanju turizma na tem območju *neenotnost* med ljudmi in majhnost kraja. Nekateri so s slednjim mislili zaplankanost ljudi, drugi pa premajhno turistično ponudbo (primerno za enodnevni turizem).

Za ključno se je izkazala stopnja turistične ponudbe, ki narekuje tudi "vrsto" turistov; to je tiste, ki so pripravljene seči tudi globlje v žep, ali pa tiste, ki ponudijo preprosto premalo denarja. Za turistično ponudbo (turizem na kmetiji) moraš po mnenju informatorjev imeti primerno kmetijo, za kar pa je potrebna investicija.

Kot zelo pomembno se je pokazalo, da ni *strokovne službe* in strokovnjakov, ki bi omogočili, da bi nastopili skupaj kot regija. Tega sicer krajevna skupnost ne more

narediti, lahko pa zato Kozjanski park s pomočjo občine. Povezava naj bi bila mogoča, vendar pa potrebujejo nekoga, ki bi dal pravilno iniciativo - ta bi morala ustrezati enim in drugim.

Med posamezniki, ki so vključeni v tamkajšnja društva, se prepletajo razne ideje, ki pa zaenkrat še niso dobile prostora v materialnem svetu.

Rezultati tabora

Začetni namen tabora, raziskati potencialne možnosti za razvoj turizma na Bizeljskem skozi prireditve, je izpolnil del svojega poslanstva, in sicer tako, da so nakazani obrisi, v katero smer teče perspektiva tega kraja, vsaj v zvezi z družabnim življenjem.

Zaradi časovne stiske je popis koledarja prireditev nekoliko pomanjkljiv, je pa zato ustvarjen temelj za nadaljnjo raziskavo na tem področju. Namen, raziskati povezavo tradicije in inovacije ter njuno prepletanje skozi prireditve, ni dosegel svojega cilja (zaradi časovne omejitve in prevelikega obsega raziskave). Se pa je zato pokazalo, da so *tradicijo nekoč sestavljale prireditve, ki so se dogajale skoraj izključno ob delu v vinogradu*, saj so si ga z druženjem gotovo olajšali. Danes, ko je že kar nekaj časa na pohodu tehnologija, ki zelo poenostavi delo, so počasi izginile tudi te sestavine družbenega življenja, kar pa je zato prineslo nove »družbene razsežnosti«.

Ljubiteljska kultura

Za »razvojnika« - tistega, ki se ukvarja s projektiranjem razvoja, ni večje more, kot je brezbriznost njegovih sodelavcev. Zdi se, da je apatija včasih hujša kot odpor, saj slednji pomeni vsaj minimalno komunikacijo (argumente!), brezbriznost pa še tega ne. Razvojnikeve ideje se v takem vzdušju izgubljajo, »podjetje« tone ali pa se prestrukturira. Če pa išče turistične potenciale ruralnega območja, potem je enako morast odgovor ta, da si ljudje turizma pravzaprav sploh ne želijo. Kultura, šport, pohodništvo ter druge oblike društvenega življenja so *prostočasne kolektivne sprostitve*, ne pa tržni konstrukt, ki ga sami najpogosteje povezujejo z obremenitvami njihovega okolja in življenjskega stila zaradi morebitnega (pre)velikega števila obiskovalcev.

Kulturni antropolog lahko po mojem mnenju iz tega potegne takle zaključek: lokalna kultura naj ostane in mora ostati takšna kot je, organizacijska paradigma se mora spremeniti na ravni superstruktur.

Nasprotna smer namreč sproti zabiše tisto, kar etnologi prepoznamo kot lokalno in tradicionalno. Zato usode »ljudstva« ne bi smeli kar tako prepustiti sistemskim razvojnikom, ampak se vključujemo v razprave kot *ljudski poslanci*. Idealistično, vem, a vsekakor bolje kot zapiranje pred dogajanjem ali jadikovanje.

Domačini torej prakticirajo družbenosti predvsem v svojem prostem času, le peščica si to družabnost vzame za svoj poklic, s katerim mora preživeti svojo družino in po možnosti tudi kaj prihraniti (gostilničarji, glasbeniki, oglaševalci, obrtniki). Ljubiteljsko združevanje ima s podjetniškega, tržnega in z razvojnega vidika predvsem to slabost, da dokaj hitro doseže *klimaks* - vrhno točko zadovoljitve motivov, in da v osnovi ni nagnjeno k progresivni akumulaciji znanj in kapitala. Iz domačih, slovenskih izkušenj vemo, kako malo je pravzaprav prepoznavnih lokalnih turističnih izdelkov. In kjer so, za njimi gotovo stoji ekonomski interes posameznika ali skupine - čudeži so redki. Ljubiteljsko kulturo moramo potemtakem nujno nadgraditi s profesionaliziranimi interesnimi skupinami, ki po eni strani ljubiteljsko kulturo razbremenijo tržnih pritiskov, po drugi strani pa skrbijo za promocijo in prepoznavnost lokalnih specifik.

Razmerje med *ljubiteljsko in poklicno* (kulturno) dejavnostjo lahko formuliramo kot razmerje med *prostočasno* aktivnostjo na eni strani in *delovno* aktivnostjo na drugi. Princip kolektivnosti je v prvem primeru *solidarnost*, v drugem pa poslovno *partnerstvo*. Cilj kulturnih dejavnosti je pri ljubiteljsstvu *druženje*, pri profesionalcih pa *trženje*.

Parkovne, občinske in državne superstrukture so tiste, ki v našem primeru določajo gospodarske pogoje delovanja profesionalnih in ljubiteljskih kulturnih, obrtnih in drugih skupin. Parkovno upravo bi po načelu družbene hierarhije, kot jo razume država, sicer lahko prav tako prištevali v sfero civilne družbe, vendar ker deluje kot norma na omejenem območju, temu ni tako. In prav zato, ker temu ni tako, je vodstvo Kozjanskega regijskega parka potrebovalo našo pomoč pri stiku z domačini in pri evidentiranju njihovih kulturnih praks. Antropologija naj bo nevtralna.

Park ne more popolnoma prevzeti civilnodružbene iniciative, ampak lahko s svojo pravno in finančno politiko zgolj usmerja in nagraduje tiste dejavnosti, ki se ujemajo s konceptom trajnostnega razvoja. Pri tem je odločilen zagon privatnega

podjetniškega sektorja, kar lahko park doseže z natečajmi, s koncesijami in podobnim.

Redefinicija geografskega in antropološkega prostora

Eno najbolj zanimivih, za domačine pa najbolj dramatičnih dejstev ob uveljavljanju parkovne politike je tako imenovana *redefinicija lokalnega prostora*. Spremenjena ekonomska in politična paradigma, nastala zaradi logike konkurenčnih družb in gospodarstev v metropolah, periferijam zdaj naenkrat vsiljuje nove, bolj zdrave in trajnostne rabe prostora. Domačinom taka naglica pušča bolj malo izbire in časa, da bi se prilagodili. Ti kljub precejšnjim preteklim vlaganjem v kultivacijo bivalnega okolja in v lastno gospodarsko rentabilnost naenkrat postanejo motnja v novem sistemu nacionalne in globalne ekonomije, ki je njihovem ohranjenemu okolju zdaj namenila vzvišeno zgodovinsko poslanstvo. Ni treba posebej poudarjati, da so parki smiselni le v razmerju do urbanih centrov: tradicionalno ruralno gospodarstvo je tako ali tako od nekdanj bilo bolj ekološko kot tisto v mestih. Vendar direktive vedno prihajajo iz mest in države (centrov moči), ki si poleg zaščite območja obetajo nova delovna mesta in proračunske koristi; *mesto* potrebuje tudi prostor za počitek in prosti čas. *Periferija* je s centrom v trpnem odnosu: center je periferijo vedno parceliral, vodil od fiziokratizma k merkantilizmu, zdaj pa od nje zahteva hitri zasuk k naravovarstvenemu gospodarstvu-turizmu. Vendar domačini kljub vsemu niso povsem nedovzetni za parkovni razvoj, če le v njegovih načrtih najdejo dovolj zadovoljivih odgovorov na vprašanje *Kaj imamo mi od tega?* Tukaj se potem pokaže vsa spretnost parkovne argumentacije in vodenja. Domačine namreč ne zanimajo najprej okoljevarstveni koncepti, temveč seznam pragmatičnih koristi, ki so jih lahko deležni zaradi redefinicije prostora: nova *delovna mesta* (profesionalizacija), obnavljanje in dograjevanje *infrastrukture*, motiviranje *mladih* (omejevanje bega možganov), dodatna sredstva za *socialne programe* in *štipendiranje*, *vključevanje turistov* v gospodarska dela (poceni delovna sila, prodaja proizvodov), razvoj *storitvenih dejavnosti* (gostinstvo, prenočišča, vodništvo), *rokodelstvo* (spominkarstvo). Parkovna uprava je v njihovih očeh lahko koristna tudi, če za njih posreduje pri pridobivanju finančna sredstva za *obnovo domačij* in zagon drugih projektov ter jim

hkrati ponudi *družabne prostore*. Domačini so torej hočeš nočeš enakovreden sogovornik vodstva zaščitene območja. Turizem so ljudje.¹⁰ Kdo so obiskovalci? Kakšni so njihovi motivi?

Aplikativna antropologija na zaščiteneh območjih (AAZO) se torej giblje v konceptualnem prostoru med *biologijo*, *ekonomijo*, *politiko* in njenimi *notranjimi* paradigmatičnimi (kadrovskimi in znanstvenimi) inercijami ali spremembami stroke. Novost redefinicije prostora se kaže tudi v tem, da se ljudje z južnega dela Kozjanskega regijskega parka, imenovanega Bizeljsko, ne čutijo pripadniki Kozjanskega in poimenovanje parka razumejo kot neke vrste napad na regionalno identiteto. Južni del se čuti odrinjenega tudi zato, ker je uprava parka na Kozjanskem, v Podsredi, kjer poteka večina izobraževalnih in promocijskih aktivnosti.

Med prednostne naloge upravljanja in turističnega razvoja parka (poleg izbire primernejšega imena, ki ne bo preferiral samo njegovega severnega dela) štejem še logistično, komunalno in informacijsko *mreženje* ter permanentno *izobraževanje* (pedagogika in didaktika). Ljudje z enega konca parka ne vedo, *kaj* se dogaja na drugem koncu, *kaj* šele, da bi vedeli, *kdo* to počne. Tega o dogajanju na področju zaščitene območja ne vedo niti tisti, ki bi to po svojem poslanstvu morali vedeti: turistični delavci in turistični informacijski centri. Dokaz več, da sta mreženje in podjetniška iniciativa nujni.

Nadaljevanje leta 2001

V letu 2000 smo raziskovali družabništvo na območju Kozjanskega in Bizeljskega. Družabna kultura se vizualizira s prireditvami, formalizira pa skozi kulturna, športna, turistična in druga društva

(institucije). Raven družabništva je hkrati odsev ravni civilnodružbene sfere Kozjanskega.

Vendar civilne družbe, ki naj bo v končni fazi sposobna prevzeti nekatere turistične projekte na zaščitene območju, ne najdemo samo v obliki ljubiteljskih kulturnih in turističnih dejavnosti, temveč tudi na področju dobičkonosnih dejavnosti, kot so gostinstvo, rokodelstvo, vodništvo, podjetništvo in podobne. Kulturnih programov namreč ni mogoče zaganjati brez ekonomskega ozadja, zato smo v letu 2001 pozornost usmerili v del mreže obstoječih dobičkonosnih dejavnosti na Kozjanskem.

V želji, da bi a) evidentirali prehrabeno kulturo na območju Kozjanskega regijskega parka; b) prehrabeno kulturo preoblikovali v kulinarčne in gostinske prepoznave proizvode in c) izdelali priločni preučevalni model za druga slovenska zaščitena območja – se je skupina petih študentov in študentk v času od 8. do 14. julija 2001 ukvarjala s *prehrabeno in gostinsko kulturo na Kozjanskem*. Prepoznavanje tradicionalne kulinarike je ena od osnovnih kategorij sodobnega turizma, še posebno domačijskega, ki je na področju KRP potreben in zaželen. Leto prej se je pokazalo, da je zavest domačinov, gostincev in drugih turističnih delavcev glede prehrabene kulture na zaščitene območju izredno nizka, s tem pa tudi neprepoznava navzen. Študentje so z intervjuji in opazovanjem raziskovali te teme:

1. Nabava, pripravljanje in shranjevanje živil ter hrane

To je materialna mreža kuhinje: od ideje, recepta do nabave, od kuhanja do koša za smeti ali reciklaže. Sem spadajo tudi kašče, skladišča in hladilniki, shrambe, varčevanje, kompost, komunalna oskrba, telekomunikacije in transport ... Pri vsem skupaj sta seveda pomembni tako kvantiteta kot kvaliteta. Recimo, da raziskovalec/ka ne gleda po gostilni, ampak stika po skrivnem svetu kuharja, njegovih pomočnikov/ic in svetu njihove ekonomike.

2. Gostilniška oblačilna kultura

Za razliko od prejšnje tematike, se tale ukvarja z vsemi tremi glavnimi družbenimi skupinami vsake gostilne: kuharji/kuharice - natakarice/natakarji - gostje. Kako se kdo oblači, kaj s tem sporoča in kako je uglasen z drugimi oblačilnimi kodi. Od kod prihajajo oblačila? Vsakdanje in praznično!

3. Vsakdanje in praznične jedi

Nekateri kuhajo bogato, drugi izvirno, tretji sploh ne. Kakšna je politika menija? Kakšen je kompromis med tem, kaj želi ustvariti kuhar/ica in tem, kaj pod dobro hrano pojmujejo gostje in okoliški domačini? Raziskovalec popiše recepte jedi, pijač, sadja in posladkov. Seveda pa mora biti hrana tudi očem prijetna, zato opazuje še bonton oziroma protokol strežbe in uživanja posameznih vrst hrane.

4. Gostilniška arhitektura in notranja oprema

Raziskovalec sestavlja zgodbo o stavbi, njenem urbanem in naravnem okolju. Sestavlja tudi zgodbo o gostilniški opremi in logiki urejanja prostora. Pohištvo, dekoracija, stensko okrasje, pogrinjki ... Materialna kultura je vedno tudi simbol družbenih konsenzov.

5. Kulturno okolje

Gre za vsoto intimnih, sorodniških, civilnodružbenih in gospodarskopoličnih vezi članov gostilniške družine v domačem kraju in v regijskem ali nacionalnem prostoru. Raziskava se sprašuje o tipih in motivih različnih skupin obiskovalcev, o tem, kaj meni gostilničar o njih in nasprotno, o turistični politiki in podobnem. To so tudi pripovedi o tem, kako sta se spoznala ata in mama, kam hodijo na počitnice ... Pod vprašajem je tudi oglaševanje gostilniških storitev in splošna podoba gostilne.

Po načrtih uprave Kozjanskega regijskega parka naj bi celotna ponudba kulturnih, športnih, izobraževalnih in nastanitvenih potencialov pokrajine gravitirala proti centralni parkovni cestni komunikaciji, tako imenovani Via Historica: ta se vije od

Bizeljskega in Bistrice na Sotli, mimo Podsrede do Kozjega. Zato smo našo pozornost usmerili na tri gostišča ob tej poti in jih skušali ovrednotiti glede na zgoraj našete vidike prehrabene in gostilniške kulture. Na osnovi študija treh primerov - *Motela Ribnik* v Kozjem, *Gostilne Pri Martinu* v Podsredi in *Gostišča Šempeter* v Bistrici ob Sotli - smo ugotovili, da:

- imajo različne predstave in mnenja o tem, kako promovirati prehrabeno kulturo Kozjanskega; imajo tudi različna mnenja o smereh razvoja regijskega turizma,
- so izrazito nepovezani in zato kot posamezniki precej izpostavljeni in manj prepoznavni; turistična politika uprave Kozjanskega parka je preveč ekskluzivistična (samopromocijska in usmerjena na grad Podsreda) in zato ne deluje povezovalno in spodbujevalno,
- so pripravljene investirati na dolgi rok, vendar brez prave regijske strategije (ni prepoznavna),
- izvenregijsko oglaševanje je skorajda ničelno (regija tudi kulinarčno še ni dovolj prepoznavna in samozavestna, četudi tradicija, ki jo je mogoče tržiti, ne bi bila posebej specifična (Kozjansko je del širšega štajerskega območja),
- zaradi neugodne demografske slike Kozjanskega gostilničarji težko najdejo in zaposlijo ustrezno izobraženo gostinsko osebje; premalo je vodenega in dodatnega izobraževanja - javne predstavitve rezultatov etnoloških delavnic so zato nujne,
- se gostilničarji soočajo s podobnimi organizacijskimi težavami glede na splošno regijsko in nacionalno turistično politiko in gostinstva (nesistematičnost, pomanjkljive investicije ...),
- prepoznavnosti oblačilnega videza ne posvečajo skoraj nikakršne pozornosti,
- pod vplivom množične (turistične) kulture in spremljajočih želja gostov preurejajo gostinske lokale in ponudbo prehrane; tradicionalna gostilniška notranja oprema in prehrana se umikata standardizaciji,
- pomemben vir njihovega zaslužka predstavlja pripravljanje malic za delavce krajevnih obrtniških ali tovarniških obratov; kupna moč in prehrabene navade domačinov ne omogočajo, da bi gostilničarji razvijali ponudbo tradicionalne prehrane (to jedo doma), zunanji (slovenski ali mednarodni) turisti pa so slabo seznanjeni s kulinarčnimi »posebnostmi« regije.

Našel sem le nekaj zelo splošnih sklepov, ki jih je mogoče ob branju študentskih terenskih zapiskov dovolj dobro podkrepiti, konkretizirati. Med petdnevno raziskavo smo v omenjenih treh gostiščih posneli tudi 110-120 fotografij, ki dokumentirajo trenutno stanje na terenu.

Raziskava prehrabene in gostilniške kulture Kozjanskega se je zaključila 14. julija 2001, ko smo predstavili *lik idealnega kozjanskega gostilničarja*: idealno podobo smo izdelali na osnovi najustreznejših organizacijskih oblik in kulinarčne ponudbe po mnenju domačinov in po naših (znanstvenih) kriterijih trženja dediščine. Podrobnejšo interpretacijo lika bom predstavil v kateri od prihodnjih števil Glasnika.

Kozjanskim gostincem naj bi idealna podoba pomagala, da bi lažje razumeli filozofijo zaščitenih območij; da bi svojo ponudbo prepoznali in usmerjali znotraj sodobnih turističnih trendov in da bi bila njihova ponudba prepoznavna v nacionalnem in mednarodnem okolju. Turizem kot najbolj produlzivna gospodarska panoga na prehodu tisočletja gradi na lokalnih in regionalnih specifikah: ena od teh je prehrana. Seveda pa je gostinstvo le kamenček v celotnem mozaiku bodočega trženja kulturne dediščine na slovenskih zaščitenih območjih.

Viri in literatura:

CENTER ŠOLSKIH IN OBŠOLSKIH dejavnosti na Pilštanju, projektna naloga, računalniški izpis. V: Kozjanski park, 1997-2000. Hranita Kozjanski park in Miha Zakošek.

KOTNIKOV ZBORNIK. Narodopisni zapiski z Gornjegrajskega in Kozjanskega, Celje 1956.

KRAŠOVEC, Jure 1998: Ohcet po stari šegi. Svadbene šege na Kozjanskem v drugi polovici 19. stoletja in še kakšno desetletje kasneje, Celje.

KURET, Niko 1989: Praznično leto Slovencev I., II. Ljubljana.

LIPNIK Jože 1996: Stoji učilna zidana. Pilštanj, Lesično.

MED BOČEM in Bohorjem, 1984. Šentjur pri Celju, Šmarje pri Jelšah.

SIMONIČ Peter 2000: Epistemološka izhodišča etnološkega raziskovalnega tabora Kozjansko 2000. Računalniški izpis, OEiKA FF UL, Maribor.

SOK Jasna 1991: Občina Šmarje pri Jelšah, ETSEO - 20. stoletje. Ljubljana.

ZAKOŠEK, Mihaela Urška 1993: Družina na Pilštanju v drugi polovici 19. stoletja. Diplomaska naloga, Oddelek za zgodovino FF UL, Lesično.

Seznam informatorjev:

Miloš Vovk, Pilštanj 60, r. 1940, kmet

Andrej Kolar, Lesično 1, r. 1947, direktor Esteta

Dragica Planko, Lesično 6, r. 1951, tajnica KS

Dragica Regvat, Pilštanj 14, r. 1917, upokojena zborovodkinja

Jan Brglez, Kozje 83, r. 1947, vodja kadrovske službe Mont Kozje, predsednik PGD Kozje

Jože Hribernik, župnišče Pilštanj, r. 1946, župnik

Marija Zakošek, Pilštanj 22, r. 1920, upokojenka

Marko Lapornik, Lesično 5, r. 1967, lastnik bara Dren

Miha Zakošek, Lesično 69 c, r. 1941, zavaroval. agent

Milan Lapornik, r. 1958, vodja Motela Kozje

Voja Kocman, Lesično 7, r. 1929, upok. trgovska pomočnica

Danica Krofil, Lesično 3, r. 1921, upok. gostilničarka

Slavica Tacer, Gubno 5, r. 1943, kmetica, članica Društva kmetič Ajda

Doroteja Lipej, učiteljica v Dobavi

Marija Sušnik, Pišeška cesta 35, Bizeljsko, r. 1930, kmetijski tehnik in višja upravna šola

Branka Rudolf, Bizeljsko 33, r. 1955, gospodinja (diplomirana politologinja)

Bojan Berkovič, Bizeljsko 33, r. 1954, strojni tehnik

Marija Kelher, Brezovica 31, Bizeljsko, r. 1926, gospodinja

Franc Premelč, Drenovec 14, Bizeljsko (po domače Puhpinter), r. 1922, kmetijski tehnik

Vida Najger, Bukovje 28, Bizeljsko, r. 1958, ravnateljica OŠ Bizeljsko

Lea Babič, Bukovje 6, Bizeljsko, namestnica predsednice Društva kmetič Bizeljsko

Branka Kovačič, Drenovec 17, Bizeljsko

Janez Šekoranja, Bizeljsko, vinogradnik in kletar

Marjanca Ogorevc, oskrbnica Pleteršnikove domačije

Zdenka Djukič, Krajevna skupnost Pišece

Martin Dušič, ravnatelj OŠ Maks Pleteršnik

Tadej Škof, bivši predsednik športnega društva

Antonija Lipar, Zgornje Podgorje 75, predsednica Zveze borcev

Anica Butkovič, predsednica turističnega društva Pišece

Ivanka Zupančič, Podgorje 26, predsednica kulturnega društva Orlica

Jože Omerzel, predsednik gasilskega društva Pišece

Franc Ornik, župnijski urad Pišece, župnik

Martin Luzar, novinar pri Dolenjskem glasu

